

IKIVIIHREÄT TALVIKIT

*Tässä sarjassa Heikki Willamo
kirjoittaa metsäluonnon pienistä
ihmeistä, joita kannattaa
kumartua katsomaan.*

TEKSTI JA KUVAT HEIKKI WILLAMO

Talvikit ovat näyttäviä, varpumaisia kasveja, jotka kuuluvat kanervakasveihin. Ne suikertavat metsän pohjalla maavarsina, joista nousevat milloin yksittäin tai pieninä ryhminä, milloin tiheinä ja näyttävinä kasvustoina.

Maan pinnassa oleva lehtiruusuke säilyy talven yli kauniin vihreänä, ja kukinnan koittaessa sen keskelle kasvaa yksi suora, usein punertava kukkavarsi, jonka latvaosaan kellomaiset kukat ilmestyvät.

Meillä esiintyy seitsemän lajia, joista neljä kuuluu varsinaisten talvikkien Pyrola-sukuun. Nämä neljä eli iso- ja pikkutalvikki sekä kelta- ja kellotalvikki ovat ensi katsomalla hyvin samannäköisiä mutta eroavat toisistaan lehtien muodon sekä kukan rakenteen ja värin perusteella.

Etelästä pohjoiseen

Tuoreessa kangasmetsässä kukkiva isotalvikkien tiivis rykelmä on hätkähdyttävän kaunis näky. Jopa kolmikymmensenttisinä kasvit nousevat näkyville rehevänkin kasvillisuuden joukosta ja kiinnittävät kulkijan huomion. Kellomaisissa kukissa on vitivalkoiset terälehdet, joiden välistä hohtavat heteiden kellertävät kimput sekä erityisesti pitkävartiset ja punaiset emit.

Isotalvikki saattaa jäädä paljon pienemmäksi, vain vaaksan mittaiseksi, jolloin sen voi kokonsa puolesta sekoittaa pikkutalvikkiin. Erot löytyvät niin lehdistä kuin kukistakin. Pikkutalvikin lehdet ovat pitkänomaiset, kun ne isoserkulla ovat pyöreät ja pitkäruoiset. Pikkutalvikin kukissa on usein hentoa punaa, ne ovat aukinaisinakin supussa, eikä emi juuri ulotu terälehtien ulkopuolelle.

Molemmat ovat tuoreiden metsien lajeja, jotka kaipaavat kasvupaikoiltaan kohtalaista kosteutta. Pikkutalvikin löytää usein soiden laitamilta, korpinoitelmista ja märkien painanteiden pohjilta. Kumpikin esiintyy koko maassa ja viihtyy tunturikoivikoissa, jopa avoimilla tunturinummilla. Kaikkien talvikkien tapaan ne ovat sydänkesän kukkijoita.

Myös vaatimuksiltaan vaatimattomammat kello- ja keltatalvikki esiintyvät lähes koko Suomessa. Niitä löytää myös kuivemmilta kangasmailta, usein männiköistä ja harjumailta, jossa ne saavat kaipaamaansa valoa. Kukiltaan kellotalvikki muistuttaa isotalvikkia, mutta lehdet ovat lyhytruoiset ja kurttuiset. Laji esiintyy maamme eteläpuoliskolla, on suhteellisen vähälukuinen ja vaikeasti löydettävissä.

Keltatalvikki erottuu sukulaisistaan haaleankeltaisten kukkien ja muita punaisemman kukkavartensa perusteella. Se suosii vanhoja mäntymetsiä, joissa ➤

»» **Ne ovat
sydänkesän
kukkijoita.** »»

Keltatalvikki on varttuneiden kangasmetsien laji. Se on suhteellisen yleinen ja esiintyy tunturialueita lukuun ottamatta koko Suomessa.

Kuivilla harjualueilla viihtyvä sarjatalvikki on kypsän kesän laji, joka avaa vaaleanpunaiset kukkansa usein vasta heinäkuun lopulla tai elokuussa.

Ravinteita sieniltä

Talvikkien pölyttäjinä toimivat lähinnä pienet kärpäset, joiden on helppo laskeutua kukille ja tartuttaa itseensä heteiden siitepölyä.

Kukat kypsyvät syksyllä kotahedelmiksi, jotka sisältävät valtavan määrän pienempiä siemeniä. Keveysensä vuoksi siemenet leviävät hyvin ilmavirtausten mukana mutta ovat vailla minkäänlaista vararavintoa, joten voidakseen itää niiden on löydettävä itselleen sienikumppani.

Talvikit elävätkin koko elämänsä symbioosissa sienten kanssa, joilta ne saavat vettä ja ravinteita. Vastapalveluna talvikit toimittavat sienelle sokereita.

Useimmilla lajeilla on myös lehtivihreättömiä tai jopa kokonaan lehdeettömiä muotoja. Nämä eivät kykene yhteyttämään lainkaan vaan elävät sienikumppaninsa täydellisinä loisina.

sen kauniisti kukkivat pikku ryhmät ilahduttavat kulkijaa kurottaessaan esiin kesäisen vihreästä kanervikosta.

Huomaamatonta tai näyttävää

Mustikanvarpujen lomassa pilkistelevä nuokkotalvikki on seitsikosta yleisin ja runsaimpina kasvutoina esiintyvä. Se kasvaa tuorehkoissa metsissä, soilla ja tunturissa niin koivikon suojassa kuin avoimella nummella.

Kasvi on vaaksan korkuinen, suippolehtinen ja hyvin vaatimattoman näköinen, kukatkin ovat pieniä ja kalvakan vihreitä. Nimensä se on saanut kukkavarresta, joka taipuu kukkien alapuolella loivaan kulmaan ikään kuin nuokkumaan. Tiheässä olevat kukat kiinnittyvät toispuoleisesti varren alapuolelle. Nuokkotalvikkia etsiessä on tyypillistä, että yhden huomattuaan tajuaa seisovansa isomman kasvuston äärellä.

Etelä- ja Keski-Suomen kuivissa kangasmetsissä esiintyvä sarjatalvikki poikkeaa rakenteeltaan edellisistä. Sen kukat levittäytyvät kukkavarren latvassa yhteen tasoon, joka päältä katsottuna muodostaa usein ympyrän. Lyhyen varren päässä olevien kukkien hento puna luo kontrastin tummanvihreään kiiltelevään lehtiruusukkeeseen. Yhdistelmä on tavattoman kaunis. Sarjatalvikki on mantereisen ilmaston kasvi, ja niin muodoin se ei

koskaan ole ollut maassamme kovin yleinen. Lisäksi se suosii vanhempia metsiä ja on harvinaistunut viime vuosikymmeninä entisestään. Nykyisin se luokitellaan silmälläpidettävien lajien joukkoon.

Maahan pudonnut tähti

Joukon täydentää varreltaan vähäisin mutta muuten näyttävä tähtitalvikki. Se kasvattaa vajaa kymmensenttisen vartensa päähän vain yhden kukan, mutta laatu korvaa määrän. Parin sentin levyinen kukka on säännöllisen viisisakaraisen tähden muotoinen ja hohtaa metsän hämärässä vitivalkeisena.

Nuokkuva kukka näyttää sammalikkoon pudonneelta tähdeltä ja piilottaa alapuolelleen keltävät heteet sekä vihreän, pitkävartisen emin. Kukinnan jälkeen varsi oikenee, jotta pikkuruiset siemenet pääsevät tuulten matkaan.

Tähtitalvikki on aateline myös elintavoiltaan. Se on tarkka kasvupaikkojen tilasta eikä siedä hakkuita tai harvennuksia. Se on sillä tavalla vähäluinen, että parhailtakin kasvupaikoilta löytää yleensä vain muutaman yksilön. Se vaatii varjoisan mutta rehevän ja kostean maapohjan, suosii lähteisyyttä, korpinoitelmia sekä purojen varsia. Se esiintyy suhteellisen harvinaisena lähes koko Suomessa, mutta levinneisyys painottuu itään ja koilliseen. Kukan löytäminen ilahduttaa aina. Silloin tuntee olevansa erityisessä metsän kolkassa. ●